

SECTION 6. ART AND CHALLENGES OF CULTURE GLOBALIZATION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-427-6-9>

HYPertextUALITY IN THE DISCOURSE OF UKRAINIAN MEDIA OPERA

ГІПЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ В ДИСКУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДІА-ОПЕРИ

Hribinienko Yu. O.

*Doctor of Arts, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of History of Music
and Musical Ethnography
Odessa National A. V. Nezhdanova
Music Academy
Odesa, Ukraine*

Грібінєнко Ю. О.

*доктор мистецтвознавства,
доцент,
доцент кафедри історії музики
та музичної етнології
Одеська національна музична
академія імені А. В. Нежданової
м. Одеса, Україна*

На сучасному етапі розвитку музичної культури актуалізується явище гіпертексту, завдяки виникненню особливого типу композиторської поетики, провідною ознакою якого стає нелінійність. Поява та формування цього типу композиторської творчості у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть великою мірою пов'язане з інформаційною переповненістю музичної культури. Гіпертекст дозволяє відповідно до ситуації, що сформувалася, тлумачити механізми та особливості передачі цілих інформаційних пластів. Згідно чому допомагає в осмисленні того складного культурного контексту, що склався на початку третього тисячоліття та пов'язаний із потребою в нових формах комунікації, нових способах поводження з текстом. Це призводить до виникнення гіпертексту як структурно відкритої форм організації простору, яка руйнує детермінованість смислового компоненту та стає інструментом, що найбільш адекватно характеризує нові взаємозв'язки з реальністю.

Сьогодні унаслідок зміни правил функціонування мистецького твору, змінюється і його сприйняття. У гіпертексті представлений не один погляд на протилежність «класичному» тексту. Гіпертекст як

явище, що обумовлюється нелінійністю, багатоваріантністю процесів, пов'язаний з активною позицією сприймаючого, від якого залежить вибір, зміна фокусу і шляхи читання тексту, хоча і в заданих спочатку досить широких рамках. Сприймаючий як центральна фігура творчого процесу стає своєрідним співавтором, при цьому його свідомість організує художній світ твору. За В. Ізером, читач конститує твір – вкладає його у доступну його розумінню форму [6]. Тому наявність у сприймаючого «позатекстового знання» в гіпертекстових умовах зовсім не є обов'язковою. Гіпертекст є більш об'єктивним і толерантним до сприймаючого, ніж традиційний текст. Стосовно ролі автору, то вона редукується. Як зазначає М. Белла «традиційна цінність „взаєморозуміння“ (отождження позицій автора та сприймаючого, адресанта й адресата) змінюється ціннісною установкою неконфліктного відокремлення цих суб'єктів комунікації» [1, с. 8].

Особливостями «входження» гіпертекстуальності в текстовий простір сучасної української музики стає, по-перше, її більш пізніє формування, що обумовлено загальною специфікою руху становлення та розвитку української музичної культури щодо західноєвропейської, по-друге, сфера експериментувань у музично-театральній галузі у зв'язку з так званою альтернативною оперою як складним мультимедійним продуктом. Взірці цього жанрового відгалуження зазвичай виступають своєрідними сценічними діями, до яких долучають як безпосередньо акторську дію, різні світлові рішення, так і включення відеоінсталяцій. В творах такого плану типові ознаки оперного жанру не виявляються, проте авторською волею номінація «опера» в них здебільшого залишається. В цілому альтернативні опери формуються як відображення процесу деконструкції жанру та набуття ним нової ідентичності. Зразком тут може служити медіа-опера, розвиток якої є прямо пропорційним постійному розширенню медіапростору. Синтетичне ціле в ній складається з музичної партитури, аудіоряду (фонограми, наприклад), відеоряду та/або інтерактивного екрану, дій акторів, перформансу, інсталяцій тощо. Їх функціонування підпорядковується принципам музичної драматургії. Багатовекторність сприймання, що в результаті виникає, дозволяє трансформувати звичайну стратегію осмислення твору.

В Україні самобутні експериментування з тематикою, структурою, матеріалом, тривалістю звучання опери відбуваються достатньо активно, зокрема на базі лабораторії сучасної опери «Opera aperta», що була створена вітчизняними композиторами, лауреатами Шевченківської премії, Романом Григорівим та Іллею Разумейко. Ця

лабораторія функціонує як мультидисциплінарний майданчик для сучасної та барокової опери, танцювального театру та експериментальних сценічних жанрів [5]. Серед робіт творчого тандему Р. Григоріва та І. Разумейко – археологічна опера «Чорнобильдорф», інтердисциплінарна «Opera Lingua», опера-реквієм «Йов», які увійшли в топ світових музично-театральних перформансів за версією Music Theater Now та були представлені на провідних фестивалях сучасної опери в Європі та США. «Opera aperta» дозволяє поринути сучасному слухачу у новий текстуальний простір мистецтва, ознаками якого є багаторівневність, нелінійність, варіативність. Арт-проекти, зокрема медіа-опери, що пропонують ці композитори, відрізняються відомим одночасним функціонуванням в декількох середовищах (музика, графіка, дія та ін.). Їх співвідношення, в більшості випадків, не може бути жорстко регламентовано, а отже, має значну частку ймовірності. Така мультимедійність, що надає тексту нелінійний характер завдяки паралельному розгортанню різних шарів (акустичного, графічного, візуального та ін.), представляється значною властивістю і нерідко може бути помітною ознакою гіпертексту, але не завжди є прямою вказівкою на існування останнього.

Поняття опера aperta У. Еко як титульне для творчості Р. Григоріва та І. Разумейко позначає твір, в самому процесі породження якого передбачаються способи його інтерпретації. Перш за все, тут йде мова про важливу роль постаті сприймаючого у формуванні смислового простору твору. Проте в медіа-операх названих композиторів, основою яких є живий перформанс, йдеться відповідно також про бажання та можливість композиторів постійно модифікувати їх, продовжувати роботу над ними, зокрема в через залучання нового колективу авторів. Це дозволяє ставитися до медіа-проектів Р. Григоріва та І. Разумейко як до феномену, який обумовлений синкретичним розширенням сфери сучасної музики незалежно від її жанрової приналежності, що потребує подальшого серйозного художньо-естетичного та музикознавчого усвідомлення і визначення.

Література:

1. Белла М. Соціально-комунікаційні особливості гіпертексту : автореф. дис.... канд. наук із соціальних комунікацій: за спец. 27.00.01 / Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпро, 2018. 25 с.

2. Білаш К. Чорнобильдорф. Апокаліпсис not now. URL: https://lb.ua/culture/2020/12/16/472442_chornobildorf_apokalipsis_now.html

3. Грібіненко Ю. Гіпертекст як об'єкт музикознавчої рефлексії. *International scientific conference «The influence of culture and art on the value orientations of civilization in war and post-war times»: conference proceedings* (August 30–31, 2022). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. С. 88–91. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-237-1-20>

4. Грібіненко Ю. Теоретичні та категоріальні засади музичної текстології як актуальної музикознавчої дисципліни. Одеса : Олді+, 2023. 512 с.

5. Сіренко Л., Островський О. «Opera Lingua» – гіпертекст у метавсесвіті Opera Aperta. URL: <https://theclaquers.com/posts/8069>

6. Iser W. The Reading Process: a Phenomenological Approach. *New Literary History*. Vol. 3. No. 2. Winter, 1972. P. 279–299. DOI: <https://doi.org/10.2307/468316>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-427-6-10>

THE ESSENCE OF SOCIOCULTURAL ACTIVITY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION PROCESSES

Kulikova S. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Art Education
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
Kropyvnytskyi, Ukraine*

Globalization as a multifaceted process of formation of general social, economic and informational systems with their own management strategies, criteria of production efficiency allows to highlight the projection problems of world development in them. The actualization of the use of the term «new normal» («new reality») in their substantive analysis is due to the possibility of identifying stabilizing structures in an anthropological dimension.

One of such sustainable structures in the perspective of the humanities is sociocultural activity – an open self-organized system with its own contours of direct and feedback in the functional subsystem «specialist in the sociocultural sphere – generalized subject (audience)» with the aim of harmonizing the interpersonal situational interaction of representatives of various cultures in the space/time of a specific cultural institution [1, p. 175].